КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕМОЦИОНАЛНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ И УМЕНИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ ЧРЕЗ МЕТОДИТЕ НА МЕДИАЦИЯТА ВЪВ ВЪЗРАСТТА 3-7 ГОДИНИ

Венета Иванова

***Магистър „Психологично консултиране“, следдипломна специализация „Организационно консултиране и диагностика“, докторант към МУ Варна „Проф. д-р Параскев Стоянов“
Член на УС на Камарата на медиаторите в България***

CONCEPT FOR DEVELOPMENT OF EMOTIONAL COMPETENCES AND CONFLICT MANAGEMENT SKILLS THROUGH MEDIATION METHODS AT THE AGE OF 3-7 YEARS

Veneta Ivanova

***Master of Psychological Counseling, Postgraduate specialization "Organizational counseling and diagnostics", PhD student at the Medical University of Varna "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov
Board member of the Chamber of Mediators in Bulgaria***

Резюме: Настоящият доклад разглежда концепцията за развитие на емоционални компетентности във възрастта 3-7 години, която е в основата на иновативен за България модел за управление на конфликти в детската градина.

Изводите поставят като актуален и важен въпросът за разликата между емоционалната интелигентност и емоционалната компетентност и по какъв начин те са интегрирани в образователната методика на предучилищното образование към настоящия момент.

Ключови думи: *медиация в детската градина, превенция на конфликти в ранно детско развитие, развитие на емоционални компетентности.*

Abstract: This report examines the concept of developing emotional competencies at the age of 3 - 7 years, which is the basis of an innovative for Bulgaria model for conflict management in preschools.

The conclusions raise as relevant and important the question of the difference between emotional intelligence and emotional competence and how they are integrated into the educational methodology of preschool education at the moment.

Key words: *mediation in preschool, prevention of conflicts in early childhood development, development of emotional competencies.*

Doi: <https://doi.org/10.36997/MDPS2021.16>

Въведение

Конфликтите между връстници в предучилищна възраст са позната форма на социално взаимодействие и децата често се опитват да ги разрешават сами, съобразно собствените си ресурси, без намесата на възрастен (Shantz 1987). Според Rizzo (1992) конфликтите с връстници дават възможност на децата да развиват взаимоотношенията помежду си. Тези конфликти представляват тип ежедневна социална ситуация със значителен ефект върху развитието на социалната и емоционалната компетентност (Dunn, Slomkowski 1992). Формирането на умения за управление на конфликти са свързани със създаването и поддържането на приятелства (Gottman 1983; Rose, Asher 1999), успешно взаимодействие в група от връстници (Putallaz, Sheppard 1992) и възможност да разбираш другия (Dunn, Slomkowski 1992; Кац, Kramer, Gottman 1992). Също така е свързано с развитието на способността да разбираш и задоволяваш собствените си потребности, без да накарняваш тези на другия (Killen, Nucci 1999).

Разработването и прилагането на подходящи и просоциални стратегии за управление на конфликти са от изключителна важност за детското развитие. Заучаването на неподходящи стратегии за справяне от децата води до трайни нарушения, като трудности при общуване с връстниците, предизвиква агресия, виктимизация и отхвърляне от страна на групата. (Perry, Perry, Kennedy 1992).

Изложение

През последните години темата за емоционалната интелигентност е една от най-анализираните концепции в социалните науки и все по-често е обект на различни нововъведения в контекста на детското развитие. Въпреки че повечето проучвания популяризират предимствата на емоционална интелигентност, те често остават липсващи парчета от пъзела и възникват въпросите за конкретното приложение, където се появява концепцията за емоционална компетентност. Връзката между тези две концепции е симбиотична – емоционалната интелигентност е предпоставката, която формира основата за развиване на емоционалната компетентност. В този смисъл компетентността се разглежда като приложение на интелигентността, т.е. тя е интелигентност, разглеждана в нейния прагматичен аспект. Компетентността е съвкупност от знания, умения, способности и личностни характеристики, които се формират и прилагат, за да се постигнат желаните резултати. Тя може да се формира и усъвършенства, т.е. чрез нея могат да се компенсират дефицитите у индивида. Емоционалната компетентност е способност да се разбират собствените чувства, чувствата на другите, да се проявява съпричастност. Тя е ключова компетентност в детското развитие и винаги се формира съобразно възрастовите особености.

Деца постепенно придобиват умения за ефективно справяне със собствените емоции и с емоциите на тези, с които общуват. В предучилищния етап на детско развитие се изграждат емоционални предпочитания, които по-късно прерастват в стереотипи, определящи цялостното поведение. Ето защо изключително благоприятен за формирането на емоционална компетентност е периодът на предучилищна и начална училищна възраст.

При разглеждане същността на емоционалната компетентност би могло да се обобщи, че тя не означава преднамерено заучаване на правила на поведение, а формиране на умения за разбиране на чувствата, за приемане на позициите на другия, за изграждане на самоконтрол, за познаване на позитивни и негативни емоционални състояния. Емоционалната компетентност има пряко отношение към проявите в поведението на индивида, към взаимоотношенията му с

представителите на заобикалящата го среда (семейство, приятели, училище); към нагласите за действие в конкретни ситуации.

Важно е да се каже, че към настоящия момент в науката все още няма ясна разделителна граница между емоционалната интелигентност и емоционалната компетентност, ето защо често определени понятия се припокриват до голяма степен. Разработвайки настоящия модел за прилагане на медиацията в детската градина, достигнахме до формирането на два етапа, като при първия полагаме основите на емоционалната интелигентност, а при втория започваме работа по въвеждане на компетентности и конкретни умения. Иначе казано, във възрастта 3-5 г децата се учат да разпознават своите емоции, да имат отговор на въпроса „*Какво е да си гневен*“ и да могат да го назовават, когато изпитват тази емоция. На следващия етап, във възрастта 5-6 години, се търсят отговори на други въпроси като „*Какво да правя с гнева си*“. Тук вече започва формирането на конкретни компетентности – здравословни стратегии за справяне и преработка.

В концепцията за приложение на медиацията в детската градина са заложени два базови етапа: 1. Въведение на емоционална интелигентност и 2. Въведение на емоционални компетентности.

Таблица 1

Базови етапи на въведение на модела за управление на конфликти в детската градина

Въвеждане на емоционална интелигентност	Въвеждане на емоционални компетентности
Полагане на основите на емоционалната интелигентност в първа и втора възрастова група (3-5 години)	Въвеждане на алгоритъм от 6 стъпки за ефективно справяне с конфликтите, базиран на етапите на медиацията при трета и четвърта предучилищни групи (5-7 години)
Работа с базов емоционален регистър – умения за разпознаване на собствените емоции	Работа с разширен спектър на емоционален регистър – базовите емоции и техните нюанси
Доминиращо участие на учителите в групата при възникнали конфликти – фокус към собственото преживяване и първи стъпки в саморегулацията	„Мост на мира“ – първи стъпки към автономно разрешаване на конфликтни ситуации – с фокус към собствените потребности и тези на другия.

Табл. 1 представя разпределение на заложените дейности по възраст, заложили в концепцията за приложение на медиацията в детската градина.

„Мост на мира“ – алгоритъм за управление на конфликти в детската градина, базиран на етапите на процедурата по медиация

При създаването на настоящия модел разработихме обучителен ресурс под фирмата на игра, наречен „Мост на мира“, в който са адаптирани за възрастта и имплементирани етапите на процедурата по медиация като най-ефективна стратегия за разрешаване на конфликти. Същественото е, че е добавен етап, на който децата се учат да разпознават емоциите и потребностите на другия като релевантни към поведението им.

0. Подготовка

На този етап е необходимо децата да бъдат запознати с „правилата на играта“, да бъде избрано място за провеждане и да бъде лесно достъпно, така че при необходимост всяко от децата в групата да може да го достъпи.

1. Разказване на историите и исканията

На този етап всеки от участниците има възможност да разкаже своята история заедно с емоциите, които я съпровождат. Тук децата биват насърчавани да вербализират факти, обстоятелства и тяхната връзка с породените емоции. Тук всеки има възможност да чуе и историята на другия.

2. Фокусиране върху интересите и нуждите

Всеки от участниците бива насърчен да отговори на въпроса „*Как се почувствах в тази ситуация*“.

За разлика от обичайния алгоритъм за провеждане на процедурата по медиация, при тази адаптация се добавя още една стъпка, при която участниците отговарят на въпроса „*Как според теб се е чувствал другия*“. Тук се залага на т.нар. процес на ментализация, при който децата са в състояние да приемат емоциите на другия като релевантни към поведението му. Формирането на този процес е от изключителна важност в детското развитие, а дефицитът е сигурна предпоставка за бъдещо девиантно поведение на личността.

3. Оценка на варианти за решение

След като вече участниците са разбрали за кого какво е най-важно, какви са нуждите и интересите им, биват насърчени да измислят различни варианти на решения на настоящата ситуация, като заедно взимат крайното решение кое от всички предложения е валидно и за двамата.

4. Бъдещи взаимоотношения

Съществен етап от методиката е регулацията на бъдещите взаимоотношения или отговор на въпроса *„Какво би направил, ако отново се озовеш в подобна ситуация“*. Тук децата извеждат своите заключения и формират здравословни стратегии как по-успешно да се справят следващия път.

5. Споразумение

Участниците обобщават решенията, до които сами са достигнали, и си разменят *„знака на мира“*. И двамата се поздравяват като победители в тази игра.

Заключение

Множество изследвания доказват огромната важност на ранното детско развитие и значимостта на формирането на личността в първите седем години. Ето защо, разработването на методика, която адресира развитието на социално-емоционалните компетентности в детската градина е от изключително значение. Макар и все още да е неясна, точната граница между емоционалната интелигентност и емоционалната компетентност е ясно, че знанието за съществуването на емоциите и тяхното назоваване е само част от пъзела. При проучване на актуалната ситуация в образованието в България ясно се открои потребността от конкретни методики за преработване и формиране на здравословни стратегии за управление на детските емоции и разрешаването на възникнали конфликти.

Опирайки се на доказано ефективен модел за разрешаване на конфликти, както е медиацията, разработихме модел, адаптиран за възрастовите особености на децата и добавихме базови психологични аспекти, значими за формирането на здрави личности.

Използвана литература

1. Георгиева Румяна. (2015). Емоционалната компетентност – същност и измерения. // Научни трудове на Русенския университет, том 54, серия 11.
2. Чавдарова-Костова, С. (2010). Съвременни предизвикателства пред интеркултурното образование. София: Образование.
3. Thornberg R. (2006). The Situated Nature of Preschool Children's Conflict Strategies. // Educational Psychology, Vol.26, №1, pp. 109-126.
4. Vaida, S., Opre, A. JPER, 2014, 22(1), May, 26-33

За контакти:

Венета Иванова

Магистър „Психологично консултиране“

Следдипломна специализация

„Организационно консултиране и диагностика“

Докторант към МУ Варна „Проф. д-р Параскев Стоянов“

Член на УС на Камара на медиаторите в България,

veneta.iordanova@gmail.com